

Ze spisovatelů vedle Václava Řezáče se ještě Jan Drda či Václav Lacina stali objektem Peroutkova pohrdání – ale právě až ve svobodných poměrech poúnorového exilu. Také v případě následujících slov se čtenář nemůže splést a zařadit je před únor 1948: „...František Kubka (...) dnes píše pravý opak toho, co psal dříve. Buď tedy býval hloupý za Masaryka, nebo je hloupý dnes. Buď byl bezcharakterní tenkrát, nebo nyní. Napsal teď knížku, kterou nazval Malé povídky pro Mr. Trumana. A napsal také do novin, proč tu knížku napsal. Povídá, že ‚z hněvu vznikla má knížka‘. Z žádného hněvu nevznikla. Vznikla ze strachu. Všechno, čím František Kubka je dnes, udělal z něho strach. Za války byl vysokým úředníkem nacistického ministerstva školství a osobním tajemníkem nejnenáviděnějšího zrádce, Emanuela Moravce. Ale František Kubka ze všeho nejvíce nenáviděl vynálezce fotografie. Po skončení války kolovaly po Praze fotografie, na kterých pan Kubka byl mnohokrát zachycen s rukou vztyčenou k nacistickému pozdravu. To byla v té době vážná věc. Tu šlo možná o krk, jistě o kariéru. (...) Tento muž, který by měl představovat důstojnost spisovatelovu, slíbil už věrnost Masarykovi, Hitlerovi a Stalinovi. Ale říká si: ať se zmítám, jen když se nepotápím. František Kubka dále nám svěřuje, že ‚při psaní té knížky měl neustále před očima čtenáře‘. To je nepochybně pravda – ale které čtenáře? Sotva onen stav obyčejných čtenářů, milovníků literatury, kteří čtou ze záliby. Kdyby tomu tak bylo, musil by psát mnohem lépe pro jejich potěšení. Prý idea na onu knížku ho napadla v den, kdy se mu narodila vnučka. Jak ten čas utíká! Ale podle literární formy, v jaké je, zdá se spíše, že se mu narodila ne vnučka, nýbrž pravnučka, a že stáří zasáhlo do jeho spisovatelského mozku svými chladnými rukama.“

Také následující bonmot si stěžít představíme vtištěný v Dnešku či Svobodných novinách: „Lidé si ještě ukazují malé chaloupky po Čechách a po Moravě, ve kterých vznikala česká literatura. Tady, pod doškovými střechami, se narodili první čeští spisovatelé. Čtyřicet kilometrů od Prahy je zámek, který si budeme jednou ukazovat jako místo, kde česká literatura zahynula.“ (24. 6. 1951)

Podobně i Rusko, dávné téma, jemuž se Peroutka věnoval už ve své publicistice meziválečně, prostě nemohlo být v předúnorovém Československu objektem takovéto kruté ironie (ukázka je z téhož projevu, kde je charakterizován Klement Gottwald): „Já myslím (zase ich-forma – pozn. J. S.), že pro vás hlavní otázka je stále tato: je vláda pro to, abyste se vy měli lépe, nebo je vláda pro to, aby se Rusové měli lépe? Podle toho asi usoudíte, zda změny ve vládě jsou dobré nebo zlé. Pan ministerský předseda Zápotocký vám jednou řekl, že by bylo jaksí nedelikátní, abyste si žili sami pro sebe a nestarali se o to, jaká je životní úroveň v Rusku. Dokonce řekl, že na tom závisí mír. Asi měl na mysli váš mír. Ale já pochybuji, že byste s tím upřímně souhlasili. Československo je malá

země a Rusko je veliká. Co aby si Rusko pomohlo samo? Rusové se chlubí tím, co všechno prý vynalezli. Když jsou takoví znamenití vynálezci, co aby sami pro sebe vynalezli slušnou životní úroveň?“

Vnučuje se teď poznámka, že psaním pro Svobodnou Evropu se Peroutka po dvanáctileté přestávce vrátil do zcela svobodných poměrů bez cenzury a autocenzury. Ač to zní v první chvíli překvapivě, lze dokázat, že ani v exilu nemohl Peroutka psát zcela svobodně. Víme, jak mu chyběl žánr polemiky, v rozhlasových komentářích uplatnitelný jen z poloviny. Peroutka se mohl přit s Glazarovou, jako se kdysi – ještě v novinách – přel se Zápotockým či Barešem, avšak s reakcí protivníka v debatě počítat nemohl. Sám si na tuto skutečnost postěžoval v rozhlasovém interview se Lvem Braunem. Na otázku, čím trpí v emigraci nejvíce, odpověděl: „Že není ozvěna na to, co píšeme. Každý emigrant žije do jisté míry ve vzduchoprázdném prostoru. Emigrace je stav, ve kterém jde všechno ztěžka.“ Když se koncem Peroutkova života už už schylovalo k polemice s Václavem Černým, Peroutka si ji zakázal. Usoudil, že by nebylo dobré, kdyby se on, exulant, pustil do křížku s vnitřním exulantem. Černý se totiž dopustil chyby a ve svých pamětech, vydaných nejprve v Torontu u Salivarové a Škvoreckého, připsal Peroutkovi výrok z konce 30. let, který nebyl jeho („Chtěli jsme zpívat s anděly, musíme výt s vlky“). Pouze v soukromém dopise Staše Fleischmannové-Jílovské Peroutka v prosinci 1977 napsal: „Nechci (Černému) upírat na zásluhách, které sklídl jako kritik, ale jinak to vždy byl komický panáček. Já jeho knihu nečetl, lež u mne nedotknuta. Přátelé mi řekli, že mi připisuje onu větu, a tak jsem si dovedl představit i všechno ostatní. Ačkoli mne svrbí prsty, já přece se zřeknu toho, abych napsal jeho portrét, ačkoli by to mohla být zábavná povídačka. Je pro mne nenapadnutelný z důvodu, který já daleko víc uznávám než on. Pražským pánům by připravilo značnou radost, kdybychom my dva se začali potýkat, a lepší češtinou, než se obvykle děje.“ Jak patrně, komunistický režim měl pod kontrolou nejen „zámek, kde česká literatura zahynula“, nýbrž svým způsobem i autora tak svrchovaně svobodného, jako byl Ferdinand Peroutka.

Máme však štěstí, že onou „lepší češtinou, než se obvykle děje“, napsal, když ne portrét Václava Černého či polemiku s ním, tedy stovky jiných článků, jimiž zachraňoval a zachránil – i jazykovou – čest české politické a kulturní publicistiky.

Dámy a pánové, zatímco jsem tady hovořil, čas nám opět trochu vzdálil onen úžasný Peroutkův rozhlasový maraton. Od začátku vysílání Svobodné Evropy nás už nedělí 50 let, jeden den a sedm hodin. Teď je to 50 let, jeden den a osm hodin. Ale možná ne, možná jsme se Peroutkovi naopak o kousek přiblížili.

Děkuji vám za pozornost.

Mgr. Jiří Hraše

Půlhodina v pěti minutách

Robert Tamchyna už není dávno v rozhlasovém vysílání nováčkem. S mikrofonem si začal už o předlistopadovém jaru, ačkoliv studium novinářiny se mu otevřelo toho roku až na podzim. Z jeho školních let si pamatujeme pozoruhodný dokument z vesnic kolem Černobylu (1991). Ze zaměstnancké práce, řekněme, letní cestování podél česko-slovenských hranic a sestřih z něho (1993), koláž věnovanou Janu Werichovi (1994) nebo další k životnímu jubileu Václava Havla (1996); ta souvisí s mnohaletým natáčecím Hovorů v Lánech. (Právě Robert Tamchyna s Otou Nutzem byli z těch, kdo kladli otázky věcně, nerozpovídávali se, nenabízeli svoje varianty odpovědí a navíc zachovávali společenskou úroveň, ano, noblesu ve vystupování.)

Krom Ceny Ferdinanda Peroutky a Ceny křepelek redaktor Tamchyna získal v roce 1995 za werichovskou montáž hlavní cenu Prix Bohemia Radio v kategorii zábavný pořad a loni v soutěži Report 2000 první cenu své A-kategorie za projekt cyklu více než dvou stovek pětiminutových pořadů Výročí Dobrého jitra. V projektu původně kolektivním zůstal podobně jako Vančura v Obrazech z dějin autorem jediným. V pravidelném vysílání po pět pracovních dnů v týdnu (na Čro 2 – Praze po půl osmé ráno) je pozoruhodností už ta každodenní autorská vytrvalost. A stejně pozoruhodná je obsažnost těchto zvukových miniatur. Těmito portrétními črtami a medailony Tamchyna vstoupil do žurnalistické stopy Jana Nerudy a Karla Čapka. Už proto stojí cyklus za ohlédnutí.

V pestré řadě se tu vedle sebe setkávají F. D. Roosevelt, Ljuba Hermanová, Josef Rakoncaj, Albert Einstein, Emanuel Moravec, van Gogh a dokonce (výjimečně) i Vest pocket revue nebo Nagano. Jen novinář ví, co znamená denně vybírat nové téma, denně sbírat nový materiál, nořit se do nové tematické oblasti, přeskakovat z historie do současné politiky a z literatury do sportu. A jen rozhlasový novinář ví, co obnáší probírat se hodinami rozhlasových záznamů a hledat v nich perličky o třech čtyřech větách pro citát, ukázkou, doklad.

Je tu ovšem jakýsi pomyslný model pořadu: ukáзка z díla, pár hlavních (ale častěji spíše charakteristických) momentů ze života, vlastní sebehodnocení nebo myšlenka jubilanta, čísi názor nebo vzpomínka a redaktorův vlastní vztah k dílu či autoru anebo jeho osobní setkání a zážitek s nimi. Ale tenhle model je jen výchozí abstraktní program, který je denně porušován pro individuální řešení daného jména, daného tématu. (Tak třeba Marcel Pagnol je nečekaně představen skrze Otu Pavla a Miroslava Horníčka.) Proto také délka této pětiminutovky je velmi variabilní: od 3:30 Julese Verna do 6:30 Jitky Molavcové. A není to dáno nějakou hierarchií témat, nýbrž výhradně potřebou a materiálem zpracování. (A poněkud také zasazením do toku ranního vysílání.) Úhrn prostudovaných a zpracovaných materiálů se ve vysílání představuje pověstnou špičkou ledovce: v po-

době několika minut. A to tam, kde by mohly bez obtíží naplnit půlhodinu. Neuvěřitelná řehole. A zejména v dnešní době nekonečných konverzačních improvizací před mikrofonem.

Pěkně se tyhle ranní obrázky poslouchají, protože jsou záměrně a úmyslně – zajímavé. A to především tím, že sdělují vždy cosi navíc nad svoje téma. Tak kromě informací o Vernovi nám připomenou, že první verneovku k nám přivezl Jan Neruda. Josefa Luxe představí také jako interpreta lidové písničky o cimbalu. O Brellovi prozradí, že si přál být pohřben vedle Gauguina. A často zavadí o osobní strunu, když se např. autor odkáže na zážitek svého (našeho?) dětství nebo na stránky v našich knihovnách. Kdykoli je příležitost vyjádřit se muzikou, písničkou, je – byť na malé ploše – využita.

Vzorově popularizující tón nabízené informace tlumočí vesměs bohatou nabídku. V medailonu Jarmily Novotné slyšíme krom dat o ní samé také její vzpomínku na TGM, nahrávku s Janem Masarykem u klavíru a vyprávění o skandálu v Kouzelné flétně. Jan Skácel je krom výběru údajů představen také citátem z Ludvíka Kundery, zlomkem odpovědí z Proustova dotazníku, verši o lásce a Pavlicovou písničkou na svůj text. Nabídka, rozumí se, předem rezignuje na úplnost slovníkového hesla, svá data podává velmi výběrově, ale se snahou vyjádřit výsekem sdělení a momentkou víc nežli jen fakta. Připomíná způsob, jakým portrétoval Karel Čapek např. Marii Hübnerovou ze zkoušek a premiéry Loupežníka. Nezbytí hutně naplnit malou plochu ani neumožňuje jiný postup nežli jedním prvkem vyjádřit více sdělení, nežli několika kusými zlomky navodit komplexní informaci. A často i výrazný přesah, např. když výrok Jiřího Horčíčky překročí roli pointy jeho medailonu do formulace východisek rozhlasové poetiky.

Ovšemže v těch desítkách příspěvků lze najít také chybu. Třeba když se sejde příliš mnoho zvukových záběrů a prezentující autor se vytrácí, či jindy naopak příliš velkou plochu pokryje osobní vztah, když neoddělitelná dvojice (Hanzelka–Zikmund) mate posluchače, o kom že je vlastně dnes řeč. Některé problémy přináší také pochopitelná snaha vejít se do formátu ranního bloku: projeví se to někdy ve volbě písničky, která dobře zapadá do lehkého tónu vysílání, ale málo přidává k portrétu osobnosti. (Slaběji tu působí právě písničky napsané na téma, např. o Goghovi nebo Pavlovi.) Většinou ovšem písničky s lehkou samozřejmostí plní svoji funkci jak vůči příspěvku, tak vůči celku vysílání a spojují je bez závad. Jindy se ovšem i bez písničky dostane text k pointě lehoučkým výrokem Ireny Kačírkové o dětství v nás nebo jarním zamyšlením Josefa Čapka.

Z povahy jubilejní dramaturgie (ať vychází z narození, nebo z úmrtí, zřídka z jiného impulzu) vyplývá, že má tendenci spíše k adjektivům chvály. Ale proto se nevzdává kritického pohledu. Drží se Nerudova: Co dobrého pochval, co ne – mírně vytkni! Empatie je ne-

pochybně základní devízou přístupu k látce, tj. nejčastěji k lidem. Tamchyna umí říci vtipně o Menzelovi, že „je veskrze laskavý člověk, tedy – když zrovna nemá prut na špatné filmové producenty“, moudře o Luxovi, že svou smrtí na čas proměnil českou politiku v lidské slovo, a s okouzlením si umí doložit, „jak moc zůstal Američan George Voskovec českým Jiřím Voskovcem, který si tak rád vychutnával nádherné opojení absurdnem a rozkoš smíchu jako podvojně vášně rovnající se znaménku plus, které doživotně spojilo Voskovce a Wericha“.

Díky internetovým stránkám ČRo překonávají výročí okamžitost vysílání a jsou (v celém rozsahu i nad původní rozsah) pro zájemce aktuálně zařazována i archivována.

Už povahou své mnohostranně pestré nabídky je rozhlas průběžně ohrožován nebezpečím skluzu k banalitě. Dobré jitro se pohybuje mezi magazínem a proudovým vysíláním: je v něm nesnadné udržet si svoje téma a jeho nároky, ale nevymknout se přitom z polohy a tónu populárního tahu. Tady má nápad cenu království! Naštěstí o nápad Tamchyna nemá nouzi: překvapuje svými zdroji, nabízí nečekaná spojení a také sám organizuje nové vazby a souvislosti. Nejvtipněji právě v nápadech zvukových, např. když se dá u mikrofonu do diskuse s Krtečkem Zdeňka Milera nebo s Andriasem Scheuchzeri Jiřího Horčíčky. Ať ve formulaci, ať v kombinaci materiálů, ať

ve výsostně rozhlasové montáži, nejčastěji jde o humor a vtip, kterými obrací Tamchyna svoje téma k posluchači tou vlídnou stranou. Připomíná styl kulturní publicistiky Josefa Škvoreckého (třetího bezděčného „patrona“ své tvorby): souhlasně s ním umí informaci podat jako drb, jako zajímavost, jako sled tragikomických či paradoxních detailů. To je obtížně vybalancovaná poloha, v níž se intelektuálně náročné obsahy spojují s všeobecnou, přímo lidovou sdělností.

Rozhlas někdy umí vysílat jeden pořad v několikaletém cyklu, a to ho ctí. Ale jindy pořad může vyčerpávat svoje témata nebo své vyjadřovací prostředky. To se netýká Výročí Dobrého jitra. Proto je přece jen škoda, že ta denní řada skončila; snad bude posluchačům přiměřeně nahrazena. Těm, jimž se bude po ranních drobníčkách příliš stýskat, nabídne je Český rozhlas alespoň jednou týdně, nejčastěji v Tamchynově ranním bloku. A to je dobře. Z vysílání nezmizí průkazný příklad, jak lze spojovat vážné se zábavným, náročné s lehkým, podstatné s názorným. A jak do pěti minut dostat obsah půlhodiny.

Robert Tamchyna, Výročí Dobrého jitra
ČRo 2 – Praha, leden–prosinec 2000
<http://www.rozhlas.cz/vyroci/>

(Příspěvek byl původně určen pro Literární noviny)

PhDr. Václav Moravec

Promarněná šance

Před osmi měsíci vyvrcholila krize v největším veřejnoprávním médiu v zemi – v České televizi (ČT). Jedním z jejích výsledků bylo přijetí nového zákona o České televizi, který byl schválen Parlamentem České republiky v rekordně krátkém čase.

Úvodem stručná rekapitulace: Vláda předložila Poslanecké sněmovně návrh zákona o České televizi 4. ledna 2001. Sněmovna jej ve stavu legislativní nouze projednala a 13. ledna s některými pozměňovacími návrhy poslanců i schválila. Senát však se zněním zákona o České televizi přijatým Poslaneckou sněmovnou nesouhlasil a 18. ledna jej vrátil dolní parlamentní komoře. Sněmovna 23. ledna na 32. schůzi rozhodnutí Senátu přehlasovala a setrvala na svém původním návrhu zákona. Prezident nový zákon o České televizi podepsal ještě týž den. Dva dny poté – 25. ledna 2001 – byla právní norma vyhlášena ve Sbírce zákonů v částce 14 pod číslem 39/2001 Sb., a tím vstoupila v platnost.

Hodnotit nyní dopady nového zákona o České televizi na chod a postavení nejvýznamnějšího média veřejné služby v České republice není možné, protože většina jeho paragrafů nebyla v praxi zatím ještě uplatněna. Zvolena byla zatím nová Rada ČT, nebyl ustaven poradní orgán Rady ČT – dozorčí komise, řádně zvolenou Radou ČT nebyl zvolen „neprozatímni“ ředitel, nebyl předložen Poslanecké sněmovně ke schválení Kodex České televize. Především výše

citované děje prokázají, zda nový zákon o České televizi je pro vysílatele veřejné služby lepší než zákon předchozí. Což konstatuji s vědomím, že už dnes je možné předvídat, jak v našem právním prostředí budou některé paragrafy nového zákona využity či zneužity.

Co je však zřejmé již dnes, osm měsíců od vyvrcholení krize v České televizi? *Způsob vzniku a projednávání zákona o České televizi vysílatele veřejné služby poškodil a prohloubil krizi, která ve veřejnoprávní části smíšeného (duálního) systému televizního a rozhlasového vysílání započala v první polovině devadesátých let. Systému elektronických médií v České republice by prospělo, pokud by všechny mediální zákony byly projednávány současně a pokud by obsahovaly jasnou koncepci – rozuměj jasná pravidla hry – jeho budoucího vývoje.*

Cesta do pekel

Ohlédnutí za prvním desetiletím existence smíšeného (duálního) systému vysílání v České republice nabízí smutné zjištění: Politická elita nebyla schopna na základě širší veřejné diskuse vytvořit jasná a trvalá pravidla hry pro obě složky tohoto systému – jak pro veřejnoprávní, tak pro soukromou. To ovšem souvisí s obecnějším problémem: Česká republika již jedenáct let postrádá zřetelnou a jasnou mediální politiku.

Sousloví mediální politika může mít pro někoho negativní konotace s odkazem na dobu nedávno minulou, v níž bylo možné položit rovnítko mezi mediální politikou a cenzuru. V demokratických národních státech však termín mediální politika představuje jasnou a veřejně deklarovanou definici vztahů mezi médii a společností, z níž vycházejí různé formy zákonné nebo úřední kontroly, ochrany či regulace médií. Je to veřejně deklarovaná mediální politika, která v mnoha případech nemožňuje elitě s rozhodovacími pravomocemi měnit pravidla hry ve prospěch jí samotné či ve prospěch některé ze složek mediálního systému.

Právě neexistence mediální politiky má značný podíl na častých novelizacích zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání, které byly v uplynulých sedmi letech až příliš vstřícné k majitelům soukromých médií. Podobné je to i se závislostí veřejnoprávních médií na politické elitě, která dodnes nebyla schopna uspokojivě vyřešit financování vysílatelů veřejné služby (například automatickou indexací uživatelských poplatků za rozhlasové a televizní přijímače), a ve výčtu dalších příkladů by bylo možné pokračovat.

Po deseti letech existence svobodných médií má tak Česká republika smíšený (duální) systém vysílání, v němž jedna z jeho částí – veřejnoprávní – je brána jako apendix či nutné zlo, a nikoliv jako jeho rovnocenná část. Krize v České televizi a nová podoba zákona o ČT tuto tezi pouze potvrdily. Vysílatel veřejné služby byl politickou elitou líčen jako někdo, kdo hýří poplatky koncesionářů, a proto bylo potřeba vytvořit nový kontrolní orgán – dozorčí komisi. Volbu Rady České televize nebylo možné rozdělit mezi obě komory parlamentu (popřípadě prezidenta), protože by tento kontrolní orgán bylo těžké odvolat. Vnitřní chod média veřejné služby se napříště musí řídit Kodexem ČT, který budou schvalovat poslanci, to proto, aby si zvykaní redaktoři nemohli dělat, co chtějí. Je pak celkem logické, že vyvrcholením podobných úvah byla slova o privatizaci médií veřejné služby, která zazněla z úst politiků ODS. Každý přímý zásah politické elity do chodu veřejnoprávního média toto médium ohrožuje a činí jej zranitelným. Není problém učinit z média veřejné služby parlamentní (lépe řečeno poslanecké) médium, o což politická reprezentace v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR svým chováním usiluje již sedm let, otázkou však zůstává, jak důvěryhodné bude takové médium v očích veřejnosti. Elita s rozhodovacími pravomocemi jako by nechtěla pochopit, jakou roli hrají média veřejné služby ve společnosti.

Proč vysílání veřejné služby?

Média veřejné služby jsou sociálními a kulturními statky, v nichž se naplňuje komunikační solidarita společnosti a její potřeba disponovat komunikačními prostředky, které by byly k veřejnému užití a zábavě všech občanů, a ne k soukromému prospěchu politiků či zisku podnikatelů. Proto je také v zájmu společnosti, aby činnost těchto médií podporovala a kontrolovala.¹⁾

Pojmem *veřejné vysílání* či *vysílání veřejné služby* zpravidla označujeme vysílání elektronických médií

(rozhlasu a televize), jehož existence není podmíněna komerčními motivy, není určeno k tvorbě zisku, je financováno z veřejných prostředků (především z uživatelských poplatků).

Vysílání veřejné služby je především evropská myšlenka, kterou částečně převzali i někteří neevropské členové Britského společenství národů. Historicky danou a silnou, byť specifickou tradici má veřejné vysílání také v Japonsku. Vysílání veřejné služby ve Spojených státech amerických a většina veřejných vysílatelů v Jižní Americe fungují v rozdílných společenských podmínkách a používají specifických informačních postupů.²⁾ Hlavní argument obhájců veřejného zájmu v elektronických médiích (tedy i veřejného vysílání či vysílání veřejné služby) zní: Množství vysílacích kmitočtů, které má společnost k dispozici, je omezené, proto je žádoucí je udržet pod veřejnou kontrolou.

Nejrůznější regulační instituce pro vydávání licencí a sledování úrovně elektronických médií pracují ve svých nařízeních vždy s určitou představou „*veřejného zájmu*“. Povaha veřejných očekávání v mediálním systému je značně rozdílná a sahá od pojetí minimálního a dobrovolného až k pojetí podrobnému a povinnému.

V demokratické společnosti převažují v současnosti v zásadě dva modely uspořádání elektronických médií: 1) *smíšený (duální) systém vysílání* a 2) *jednoduchý systém vysílání*.

V evropských zemích je *smíšený (duální) systém vysílání* označením pro stav, kdy vedle sebe působí veřejný a soukromý sektor rozhlasového a televizního vysílání. Jde o symbiózu evropské tradice vysílání veřejné služby s vysloveně tržním, komerčním pojetím vysílání, které vzniklo ve Spojených státech amerických.³⁾ První složkou smíšeného (duálního) systému jsou *vysílatelé veřejné služby*. Jejich postavení je upraveno zvláštním zákonem, který zpravidla definuje i jejich financování. Legislativní normy upravující vznik, postavení a činnost vysílatelů veřejné služby jsou ve smíšeném (duálním) systému součástí veřejného práva. Hlavním zdrojem příjmů vysílatelů veřejné služby je uživatelský poplatek (za vlastnictví rozhlasového a televizního přijímače), který posluchači a diváci platí povinně, a to na základě zákona. V případě neplacení povinného uživatelského poplatku následuje sankce. Dalším zdrojem financování vysílatelů veřejné služby bývají zpravidla příjmy z prodeje vysílacích časů (reklamy a teleshoppingu). V souvislosti s vysíláním veřejné služby je specifickou zemí Velká Británie, která v roce 1927 jako první zvolila formu veřejné korporace, tzv. veřejnoprávního subjektu pro vysílací organizaci BBC (British Broadcasting Corporation). Druhou rovnocennou složkou smíšeného (duálního) systému vysílání jsou *soukromí vysílatelé*. Provoz soukromých vysílatelů není hrazen z uživatelských poplatků posluchačů a diváků, ale výhradně z výnosu reklam a sponzorské činnosti. Sektor soukromého vysílání můžeme rozdělit do dalších dvou podskupin: 1) soukromé komerční vysílání, jehož cílem jsou co nejvyšší zisky vysílatelů, a 2) soukromé neziskové vy-

sílání, které není primárně zaměřeno na generování zisku.

Druhým modelem uspořádání elektronických médií je již zmiňovaný *jednoduchý systém vysílání*, jehož typickým představitelem jsou Spojené státy americké. V jednoduchém systému neexistují veřejnoprávní subjekty, jejichž zákonnou povinností by bylo vysílání veřejné služby. Vznik, činnost a postavení vysílatelů veřejné služby v jednoduchém systému vysílání nejsou upraveny legislativními normami, a tudíž obyvatelé neplatí na základě zákona žádné rozhlasové a televizní poplatky. V jednoduchém systému funguje pouze *soukromý sektor vysílání*. Rozhlasové a televizní programy jsou financovány z výnosu reklam, sponzorské činnosti, případně systémem televize za předplatné (pay-tv), zvláště v kabelových sítích. Soukromý sektor vysílání je však možné rozdělit do dvou částí: 1) soukromé komerční vysílání, jehož primárním cílem je tvorba zisku, a 2) soukromé neziskové vysílání, které není primárně zaměřeno na generování zisku a jehož součástí je – kromě náboženských a vzdělávacích stanic – rovněž sektor vysílání veřejné služby.

Vysílání veřejné služby hraje ve Spojených státech amerických významnou roli a má zajímavou historii. Rozsáhlá veřejná diskuse o postavení a rozvoji neziskového vysílání začala v USA v padesátých letech, kdy členka Federální komunikační komise (obdoba Rady ČR pro rozhlasové a televizní vysílání) Frieda Hennock navrhla zřízení nových vzdělávacích kanálů, které by finančně podporovala federální vláda. V roce 1964 byla ustavena tzv. Carnegieho komise, která po třech letech své činnosti vydala „Zprávu a doporučení k programu vzdělávací televize“. Komise navrhla Kongresu, aby zákonem zřídil Společnost pro veřejné vysílání, která by dodávala programy do sítě neziskových médií. Ve zprávě Carnegieho komise se poprvé v historii médií v USA objevuje definice vysílání veřejné služby: „Veřejný rozhlas a televize by měly uspokojovat všechny zájmy člověka a společnosti a jejich kulturního rozvoje, protože tento úkol nemohou splnit komerční média.“ Na základě zprávy a doporučení komise předložil prezident Johnson v roce 1967 Kongresu zákon o veřejném vysílání (Public Broadcasting Act). Tato právní norma uvolnila z federálního rozpo-

čtu několik stovek milionů dolarů na podporu veřejného vysílání (v současnosti jde o 400 milionů USD ročně). Dalším krokem v rozvoji vysílání veřejné služby byl vznik Společnosti pro veřejné vysílání (CPB). Tato nevládní organizace investuje do více než tisícovky veřejných rozhlasových a televizních stanic na celém území USA. Především republikáni občas namítají, proč by vlastně daňoví poplatníci měli veřejné stanice dotovat. Zatím nikdo z amerických politiků se však neodvážil do systému vysílání veřejné služby zasáhnout.

Snad někdy příště...

Projednávání nové mediální legislativy a krize v České televizi byly pro politické špičky šancí na formulaci jasné mediální politiky. Bohužel, děje posledního půl roku naznačily, že tuto nabídnutou šanci nebyli politici schopni využít. Nový zákon o ČT, projednávání zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání a pravděpodobně i novela zákona o Českém rozhlasu, kterou 13. června 2001 na svém zasedání schválila vláda, prokázaly či ještě prokázají, že česká mediální krajina bude nadále odkázána na improvizace, amatérismus, úspěšnou lobby majitelů soukromých médií – zkrátka na nejasná pravidla hry.

Zkrácená verze tohoto textu vyšla v květnovém čísle měsíčníku Parlamentní zpravodaj. Do příštího čísla Světu rozhlasu připravuje autor obsáhlou studii o proměně české mediální legislativy v letošním roce. Tato studie bude doplněna o rozsáhlé chronologické přehledy vzniku nového zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání, novely zákona o Českém rozhlasu a novely zákona o České televizi.

- 1) In: Jiráček, J. (2000): Kontrola médií veřejné služby jako interpretační problém. Sborník Česká televize – věc veřejná. Praha, Česká televize, str. 95.
- 2) In: Porter, V. (1999): Public service broadcasting and the new global information order. *InterMedia* 4/27, str. 34.
- 3) In: Šmíd, M. (1995): Stručný slovník elektronických médií. Praha, Karolinum, str. 15.

Ing. Martin Zadražil

Nový Studiový dům Českého rozhlasu

Pátého listopadu loňského roku zahájil Český rozhlas vysílání z nového studiového domu. Novostavba rozhlasové budovy, která vyrostla v poměrně velmi krátké době v prostorech původní budovy přiléhající k ulici Římská, je kompletně vybavena novou rozhlasovou technologií. Projekt technologického vybavení se rodil zhruba dva roky. Na základě výběrového řízení byla jako dodavatel na klíč vybrána švýcarská společnost Studer. Nová studiová budova obsahuje celkem 16 režijních pracovišť, tři pracoviště určená pro archivní a programové fondy, jedno samoobslužné pracoviště pro tři novináře (zejména pro potřeby ČRo 1) a hlavní zpravodajskou směnu. Do studiové budovy se přestěhovala vysílací pracoviště stanic ČRo 1, ČRo 2, ČRo 3 a ČRo 7, výrobní pracoviště určená pro méně náročnou výrobu (zejména publicistika a výroba, která nevyžaduje velké studiové prostory a vícestopý záznam), přepisová pracoviště archivních a programových fondů a hlavní přepojovač. Veškeré zpracování zvukového signálu včetně jeho distribuce uvnitř rozhlasového komplexu probíhá výhradně v digitální formě. Jako páteří rozvody jsou použita optická vlákna, která umožňují přenášet na jediném vlákně 56 zvukových signálů (používá se formát MADI). Tato koncepce výrazně zjednodušuje topologii páteřních rozvodů (veškeré zvukové signály z jednotlivých studiových pater jsou sloučeny do jediného „multiplexu“ a ten je pak distribuován na hlavní přepojovač), poskytuje větší odolnost proti elektromagnetickému rušení a umožnila použít dlouhé propojovací trasy do všech potřebných míst bez nutnosti instalace doplňkových zesilovačů. Hlavní přepojovací matice má kapacitu 392 vstupů a 616 výstupů (ne všechny vstupní a výstupní body jsou osazeny) a samozřejmě umožňuje pracovat s jednotlivými zvukovými signály samostatně. Tato matice je klíčovým prvkem celého studiového bloku a slouží pro řízení distribuce veškerých zvukových signálů mezi jednotlivými pracovišti uvnitř budovy ČRo (včetně napojení prvovýrobních pracovišť, která zůstala v historické budově Vínohradská) a všech vnějších linkových spojení. Přepojovací matice pracuje s technologií TDM (Time Division Multiplexing), což znamená, že poskytuje nejenom možnost základního křížového propojování, ale je možné signály množit (z jednoho zdroje posílat na více destinací), slučovat (ze stereofonního signálu do mono verze) a je také možné měnit úroveň jednotlivých signálů. Jak již jsem uvedl, je použita částečně distribuovaná architektura celého přepojovače, tzn. na jednotlivých studiových podlažích jsou umístěny multiplexory a demultiplexory sdružující všechny zvukové signály určené pro dané podlaží a převádějící je do formátu MADI, ve kterém jsou následně přivedeny k vlastnímu zpracování v centrální matici. Hlavní matice je řízena z běžného osobního počítače. Tyto řídicí počítače jsou celkem čtyři (v místnosti přepojovače a na vysílacích pracovištích

ČRo 1, 2 a 3) a jsou propojeny vlastní, zcela nezávislou sítí. Pracovníci mají zároveň k dispozici dohledový systém, který je upozorní na případné závady některého z modulů. Systém samozřejmě umožňuje využít i další výhody digitální technologie – zejména možnost předem definovat jednotlivé standardní konfigurace, které jsou následně automaticky aktivovány buď na příkaz obsluhy, nebo nastavení časového okamžiku.

Jednotlivá režijní pracoviště jsou vybavena digitálními mixážními stoly Studer řady On Air 2000, pracoviště APF a samoobslužné pracoviště pak jednoduchými digitálními pultíky Digas, které umožňují samostatnou práci zaškoleným redaktorům bez přítomnosti zvukové technika. Všechna pracoviště jsou standardně vybavena CD a MD přehrávači, DAT magnetofony, telefonní vidlicí a analogovými magnetofony.

Dalším klíčovým nástrojem určeným pro práci ve Studiovém domě – pro vysílání zvukové grafiky, reklamních bloků, kratších hudebních příspěvků a zejména veškerého zpravodajství a publicistiky – je systém Dalet. Jedná se o počítačový systém založený na architektuře klient–server, což znamená, že veškeré zvukové příspěvky nahrávané a zpracovávané na libovolné pracovní stanici jsou ukládány do centrálního zvukového archivu a jsou automaticky a okamžitě k dispozici všem pracovním stanicím připojeným k tomuto systému. V současné době je v provozu celkem 35 pracovních stanic systému Dalet a centrální diskové pole má kapacitu cca 2500 hodin zvukového záznamu. Zvuky jsou do systému ukládány v komprimované formě, používá se komprese podle algoritmu MPEG1 Layer 2 a soubory jsou ukládány ve formátu Broadcast wave – což je formát doporučený EBU pro tyto účely. Současně se zavedením systému Dalet do provozu na pracovištích v Praze je postupně zaváděn také ve všech regionálních stanicích Českého rozhlasu, což postupně umožní jednodušší výměnu zejména zpravodajských příspěvků mezi jednotlivými regiony. V souvislosti se systémem Dalet je také nutné zmínit novou infrastrukturu – zejména nový systém strukturované kabeláže, který umožňuje pracovat s vyššími přenosovými rychlostmi, a tak bezproblémově uvedenou technologii používat i v prostředí živého vysílání. Společně s novou studiovou budovou bylo také zprovozněno plně digitální propojení mezi budovou Českého rozhlasu a rozhlasovou ústřednou – tj. příspěvkové a distribuční linky Českého Telecomu. Lze tedy říci, že zvukový signál je po celou dobu své cesty jak uvnitř budovy ČRo, tak i na jednotlivé vysílače stále v digitální formě. Z hlediska systémového pohledu toto řešení znamenalo nutnost doplnění také o některé nové, v rozhlasové praxi dříve nepoužívané prvky. Jedním z nejdůležitějších je nutnost zajistit distribuci centrálního synchronizačního signálu, který umožňuje jednoduché přepínání signálů podle konkrétních programových požadavků.

Zprovoznění studiového domu přineslo také některé další novinky. Jde o podstatné rozšíření možností ve využívání ISDN linek pro potřeby živých rozhlasových přenosů. Studiový dům je vybaven novou telefonní ústřednou Siemens HICOM 350 E, která je připojena k síti Telecomu čtyřmi 2Mbit trasami se signalizací ISDN. Dále máme k dispozici celkem šest ISDN kodeků Barco a dva kodeky Mayah Centauri. Dva z uvedených kodeků mají možnost sdružit až šest 64kbit kanálů a přenášet zvuk ve velmi vysoké kvalitě. Další novinkou je samostatná družicová vysílací stanice pracující v režimu SCPC (Single Channel Per Carrier) a prostřednictvím družice Eutelsat W3 umožňuje přímé vstupy do sítě Euroradia – jde o možnost přenášet některé vybrané přímé přenosy buď do centra EBU v Ženevě, nebo po předchozí domluvě s ří-

dícím střediskem pro dvoustranné přenosové potřeby. Vlastní vysílací anténa je umístěna na střeše nové studiové budovy a na rozdíl od ostatních distribučních kanálů přenáší digitalizovaný zvuk v lineárním formátu (přenosová kapacita 2Mbit/s).

Jak již bylo řečeno, je celá studiová budova vybavena jednotnou technologií, která také zjednodušuje obsluhu a údržbu všech použitých technických zařízení. Z uvedeného velmi stručného přehledu je patrné, že byl položen základní kámen ke kompletnímu přechodu na plně digitální vysílání a v budoucnu bude nutné zaměřit se na co nejjednodušší propojení této technologie s prvky určenými pro doplňování a publikování informací zejména vzhledem k rostoucí důležitosti internetu a webovských prezentací jednotlivých rozhlasových společností.

PhDr. Václav Moravec

Svět médií podle Marshalla McLuhana

„Nikdy ovšem své výzkumy nepředkládám coby zjevnou pravdu. Jako vědec nemám jedno stálé hledisko, nemám závazky k žádné teorii – ke své vlastní ani někoho jiného. Jsem dokonce plně připraven zahrnout jakékoli prohlášení, které jsem o nějakém předmětu učinil, půjde-li vývoj jiným směrem nebo objevím-li, že nepřispívá k pochopení problému. Lepší část mé práce o médiích je ve skutečnosti něco jako práce kasaře. Nevím, co je uvnitř; možná tam nic není. Jen se posadím a začnu pracovat. Tápu, poslouchám, přijímám a zavrhují; zkouším různé kombinace – dokud neklapne zámek a dveře se neotevrou.“

(Marshall McLuhan, 1969)

Každá vědecká disciplína má své klasiky, kteří pokládali základy oboru a kteří ovlivnili jeho další vývoj. Ač mnohé z teorií klasiků jsou již překonány, nové generace vědců se k nim vracejí – to proto, aby pochopily východiska, zvažovaly kontinuitu a budoucí vývoj disciplíny. V oboru teorie masové komunikace je jedním z významných klasiků kanadský sociolog a teoretik médií Marshall McLuhan.

Marshall McLuhan se narodil 21. července 1911 v kanadském Edmontonu jako syn bývalé herečky a obchodníka s realitami. McLuhan se nejprve chtěl stát inženýrem, proto nastoupil na univerzitu v kanadské Manitobě. Během vysokoškolských studií však veškerý volný čas věnoval studiu literatury, a tak změnil obor. V roce 1934 absolvoval univerzitu v Manitobě, obor anglická literatura s titulem M.A. (Master of Arts, absolvent v oboru humanitních věd – na úrovni našeho magistra). Následoval krátký postgraduální pobyt v anglické Cambridgi. V roce 1936 se vrátil do Severní Ameriky, a než dokončil doktorát v Cambridgi, získal místo odborného asistenta na University of Wisconsin. Později na své první učitelské místo zavzpomínal: „Dostal jsem se k mladým Američanům, kterým jsem nebyl schopen porozumět. Cítil jsem silnou potřebu studovat jejich populární kulturu, abych s nimi mohl vycházet.“ V roce 1943 ukončil postgraduální studium v Cambridgi. Doktorát získal za disertační práci Místo Thomase Nashe v učení jeho doby. Zkoumá v ní moderní trendy v logice a vědecké metodologii, které v Evropě 19. století vyvrcholily triumfem newtonovského světového názoru a jeho strojově mechanické dokonalosti. V roce 1946 projevila o McLuhana zájem kanadská St. Michael's College na University of Toronto, kde zůstal po zbytek své učitelské dráhy (s výjimkou let 1967–1968, kdy působil na Fordham University v New Yorku). Marshall McLuhan zemřel v roce 1980.

Marshall McLuhan se zařadil svým dílem, v němž se převážně zabývá hledáním vztahů mezi převládající komunikační technologií dané doby, uspořádáním společnosti a smyslovým vnímáním jedince, do skupiny mediálních teoretiků, kteří jsou představiteli tzv. torontské školy. Za zakladatele torontské školy úvah o médiích je považován kanadský historik ekonomie

Harold M. Innis, který se začal problematice médií věnovat po druhé světové válce. Innis přisoudil charakteristické rysy po sobě jdoucích dávných civilizací převládajícím a určujícím způsobům komunikace a vyvodil z toho, že každý typ komunikace bude mít svou vlastní „náklonnost“ k určité podobě uspořádání společnosti. Ač Marshall McLuhan s mnoha Innisovými tezemi nesohlasil a podroboval je kritice, zároveň vždy oceňoval jeho přínos mediální teorii: „H. A. Innis byl velkým průkopníkem: zahájil výzkum ekonomických a společenských důsledků různých komunikačních médií, takže dnes mu je každý student písemnictví zavázán za postřehy o měnících se vztazích k času a prostoru, které jsou výsledkem posunu médií. Pro studium moderní literatury je zvláště důležitá jeho práce o novínách jako o hlavní větvi techniky tisku.“

Z McLuhanova rozsáhlého díla zlidověla teze, že médium je poselstvím: „Když zdůrazňuji, že médium je spíše poselstvím než obsahem, nenaznačuji tím, že obsah nehraje žádnou roli, pouze říkám, že hraje roli výrazně podřízenou. I kdyby měl Hitler přednášky o botanice, jiný Němec by prostřednictvím rozhlasu vytvořil z Němců kmenovou společnost a oživil by temnou atavistickou stránku kmenové povahy, která ve dvacátých a třicátých letech dala vzniknout evropskému fašismu. Položíme-li veškerý důraz na obsah a prakticky žádný na médium, ztrácíme veškeré šance k pochopení a ovlivnění účinku nových technologií na člověka, a proto jsme vždy ohromeni a nepřipraveni na převratnou transformaci prostředí, kterou nová média způsobila. Působí-li na člověka změny prostředí, kterým nerozumí, ozve se v něm poslední tklivý nářek jeho kmenového předka Tarzana, řítícího se k zemi: „Kdo mi namazal líanu?“ Německý Žid, jenž se stal obětí nacistů, protože se jeho stará kmenovost střetla s jejich novou kmenovostí, mohl pochopit, proč se mu svět otočil vzhůru nohama stejně málo, jako dnešní Američan chápe přeměny společenských a politických institucí, způsobené elektrickými médii všeobecně a televizí zvláště.“

První McLuhanovou knižní publikací byla v roce 1951 studie *Mechanická nevěsta*, v níž se věnoval analýze sociálních a psychologických tlaků, které působí na příjemce médií i na společnost jako celek prostřednictvím tisku, rozhlasu, filmu a reklamy. O jedenáct let později vyšla McLuhanovi další publikace *Gutenbergova galaxie*, která je věnována proměnám forem zkušenosti, myšlení a vyjadřování nejprve pod vlivem fonetické abecedy a posléze pod vlivem knihtisku.

Největšího věhlasu však dosáhla jeho kniha z roku 1964 *Jak rozumět médiím*, která vyšla v českém překladu na začátku devadesátých let. Tato studie obsahuje dnes již klasické McLuhanovo dělení médií na „horká“ a „chladná“. Při tomto členění vycházel McLuhan z obecného předpokladu, že čím více lidských smyslů je zapojeno do získávání významu (a tím jsou média „chladnější“ – na rozdíl od médií „horkých“, orientovaných na jeden smysl), tím více jsme vtaženi do procesu prožívání a tím zúčastně-

nejší je náš prožitek: „Horké médium v zásadě odlučuje a studené médium slučuje či zahrnuje; horká média vyžadují jen nízkou participaci neboli doplnění, chladná média naopak participaci vysokou. Horké médium je to, které rozšiřuje jediný smysl vysokou definicí. Vysoká definice znamená kompletní vyplňování údajů médium bez intenzivní participace obecnosti. Fotografie je například vysokodefiniční a horká, zatímco komiks je nízkodefiniční čili chladný, protože hrubá obrysová kresba poskytuje velice málo vizuálních údajů a vyžaduje od diváka, aby si doplnil celkový obraz sám. Telefon, který poskytuje sluchu poměrně málo údajů, je tudíž stejně chladný jako řeč; oba vyžadují od posluchače poměrně velké doplnění. Rozhlas je na druhé straně horkým médiem, protože poskytuje posluchačům ostře a intenzivně velké množství vysokodefiničních sluchových informací, které nechávají posluchačům na doplnění málo nebo vůbec nic. Podle stejného měřítka je přednáška horká, ale seminář chladný; kniha je horká, kdežto rozhovor nebo chlapecký pokec jsou chladné. V chladném médiu se obecnost aktivně účastní sledování či poslouchání. Dívka, která nosí síťované punčochy nebo brýle, je v zásadě chladná a senzuální, protože oko jedná při doplňování takto vytvořeného nízkodefiničního obrazu jako ruka. Což vysvětluje, proč chlapi zřídka činí nabídku dívce, která nosí brýle. V každém případě je naprostá většina našich technologií a zábav od zavedení tiskařské techniky horká, fragmentární a odlučující, ale ve věku televize jsme svědky návratu ke chladným hodnotám a k celkové hloubkové vtaženosti a participaci, jež z nich vyplývá. V tom samozřejmě spočívá jen jeden z dalších důvodů, proč je médium spíše poselstvím než obsahem; důležitá je

spíše participační povaha televizní zkušenosti samé než obsah určitého televizního obrazu, který se nám neviditelně a nesmazatelně vписuje do kůže.“

Na rozsah McLuhanova díla bylo vydání jedné studie v českém překladu (Jak rozumět médiím, Odeon, 1991) opravdu málo. Brněnské nakladatelství Jota se rozhodlo dluh tuzemských nakladatelů vůči Marshallu McLuhanovi zmenšit, proto vydalo čtyřsetstránkovou publikaci Člověk, média a elektronická kultura. Jde o výbor z celoživotního McLuhanova díla, v němž se soustředil především na analýzu masové elektronické kultury a komunikačních médií. Kniha je rozdělena do čtyř oddílů, přičemž první z nich – Kultura jako obchod – je věnován splynutí kultury a obchodu, zabývá se reklamou a zábavou jako jevy základního kulturního významu. Ve druhé části – Tisk a elektrická revoluce – se čtenář seznámí s McLuhanovým přeměťáním o změnách ve společnosti, které způsobil vynález knihtisku. Tyto změny jsou však ilustrovány i na kontrastu mezi tiskem a elektronickými médii. Třetí oddíl – McLuhan ústně – obsahuje například McLuhanův rozhovor pro časopis Playboy z března 1969 či jeho projev na semináři Vision 65. Závěrečná část – Kultura a umění: figury a pozadí – obsahuje krom jiných i text Od klišé k archetypu, v němž se McLuhan pokusil postavit do nového světla teorii archetypu.

Kniha Člověk, média a elektronická kultura je pozváním do světa médií, v němž je Marshall McLuhan originálním a zkušeným průvodcem. Pozvání kanadského vědce do jeho světa médií patří mezi ta, která se neodmítají.

Marshall McLuhan:

Člověk, média a elektronická kultura.

Brno: Jota, 2000.

PhDr. Josef Maršík, Csc.

Příspěvek do diskuse o veřejnoprávních médiích

Ústav filozofie a společenských věd Univerzity Hradec Králové uskutečnil ve spolupráci s tamější Pedagogickou fakultou Vysoké školy pedagogické v květnu a listopadu minulého roku kolokvium a konferenci pod názvem **Právo veřejnosti a veřejnoprávní média**.

Na kolokviu, jehož se zúčastnilo asi 80 mediálních teoretiků, novinářů, pedagogů a studentů, se diskutující věnovali poměrně širokému okruhu otázek – od teoretického vymezení nejobecnějších elementárních kategorií (např. veřejnost, veřejnoprávnost, veřejná služba, veřejnoprávní médium) až ke zcela konkrétním projevům veřejnoprávních (a soukromých) médií v současné mediální praxi (např. média a kultura, média a škola, problematika regionálního rozhlasového a televizního vysílání). V širším kontextu společenských, politických, ekonomických a kulturních vztahů byla zvláštní pozornost věnována nebezpečí zneužití médií různými formami moci a možnostmi legislativních opatření k zabezpečení smyslu a poslání veřejnoprávních médií v demokratické a pluralitní společnosti.

Na kolokvium navázala konference, jejímž cílem byla veřejná diskuse k vývojovým tendencím současného rozhlasového a televizního vysílání. Výměna názorů probíhala v **sekcích „médiá a veřejnost“, „médiá a politika“ a „médiá a škola“**. Diskutující se **vyjadřovali k otázkám svobody projevu, problematice násilí na televizních obrazovkách, posílání médií v rozvoji informační společnosti a jejich role při přípravě na vstup České republiky do Evropské unie, digitalizace televizní veřejné služby ad.**

Rozhlasové tematice byly věnovány zejména příspěvky V. Kasíka Filozofie projektu Českého rozhlasu ve vztahu k veřejnoprávnosti, J. Hrašeho Veřejnost jako nebezpečí veřejnoprávního média, Rozhlasové médium škoře a V. Zajíce Imprese na téma regionálního studia Českého rozhlasu.

Zkrácené texty přednesených referátů byly vydány v Nakladatelství Gaudeamus, Edice Prométheus, ve dvou sbornících (sv. 40, r. 2000 a sv. 46, r. 2001) s názvem **Právo veřejnosti a veřejnoprávní média**. Sborníky jsou doplněny předmluvami M. Vítka, ředitele Ústavu filozofie a společenských věd UHK, a jmennými rejstříky.

PhDr. Milan Šmíd

Konfrontace dvou stránek duality

(Komentář k příspěvkům ze semináře v Poděbradech)

V Carrollově klasickém díle Alenka v říši divů a za zrcadlem je pasáž, v níž Valihrach (Humpty Dumpty) dříve než zarecituje svou proslulou báseň Tlachapoud (ve skvělém překladu manželů Skoumalových), řekne Alence jedno důležité sdělení:

„Když já řeknu nějaké slovo, pak má takový význam, který jsem si zvolil.“ Když se Alenka zeptá, jak je možné, aby Valihrach dával slovům mnohé a rozmanité významy, Valihrach odpovídá: „Záleží na tom, kdo vládne a rozhoduje.“

Na tento citát jsem si vícekrát vzpomněl, když jsem znovu pročítal příspěvky přednesené na semináři „Duální systém rozhlasového vysílání v České republice“, které souhrnně zveřejnil Svět rozhlasu 4/2000.

Setkaly se zde dvě koncepce rozhlasového vysílání, dva výklady toho, co je vlastně „rádio“ a jakou funkci má rozhlasové vysílání mít. Jedna z nich tvrdí, že vysílání je především obchodem, podnikáním pro generování zisků, zatímco druhá prosazuje názor, že vysílání je tu od toho, aby se stalo osvětovým nástrojem v procesu sociální komunikace. Václav Moravec ve svém referátu „Vývoj koncepce rozhlasového vysílání v České republice“ tento rozdíl chápání vymezil pojmy „rozhlas jako průmyslové odvětví“ a „rozhlas jako společenská (kulturní) instituce“.

Problém nevzniká tam, kde se začne zkoumat oprávněnost existence uvedených koncepcí (neboť v obou případech lze dokázat, že vyrůstají z reálných základů a potřeb), konflikty vznikají tehdy, když ten či onen zastánce příslušného konceptu rozhlasového vysílání začne formulovat výroky o rozhlasu a o „rádiích“ a snaží se jim přisuzovat univerzální platnost, aniž by blíže definoval svoji výchozí pozici při interpretaci poslání rozhlasové služby.

Přítom rozhlasové vysílání současnosti nelze definovat systémem buď/anebo, buď jen komerce, nebo jen osvěta a kultura. Rozhlasové vysílání plní množinu funkcí, z nichž velká část nemá sociologický charakter, tj. nerealizují se „objektivně“, bez ohledu na záměry zúčastněných. Charakter těchto funkcí je ovlivňován nejen obecnými zákonitostmi masové komunikace, ale také chováním těch, kteří se procesu rozhlasové komunikace účastní a na jejichž rozhodování záleží, zda a jakým způsobem se rozhlasové vysílání zapojí do příslušných vztažných systémů (ekonomika, politika, kultura).

Referáty přednesené na semináři „Duální systém rozhlasového vysílání“ byly živoucím důkazem toho, že pluralita přístupů k provozování rozhlasového vysílání je dnes v České republice realitou. Zatímco úvod semináře patřil teorii (Šmíd, Petrušek), historii (Moravec) a legislativní praxi (Kučera) duálního systému jako takového, závěr semináře se věnoval převážně problémům praxe komerční součásti duálního systému vysílání (Fleischmann, Zelenka, Vlček).

Téměř ve všech případech se přednášející snažili prosadit své vlastní chápání rozhlasové služby a upozornit na jeho přednosti. Průběh semináře v Poděbradech tak odrážel nikdy nekončící diskuse o charakteru duálního systému, byl odrazem onoho věčného názorového přetlačování o to, jak a čím naplnit rozhlasový éter, jak, komu a pro jaký účel přidělovat frekvence, jak regulovat přístup k finančním zdrojům, a která z koncepcí více naplňuje kritéria veřejného zájmu, případně která více odpovídá očekávání publika nebo prospívá společnosti.

Jestliže referát profesora Miloslava Petruska se podobným sporům vyhnul tím, že se uchýlil do roviny obecného teoretizování a moralizování, a navíc se vyjadřoval výhradně k médiím veřejné služby, pak ostatní diskutující, pojednávající o zcela konkrétních problémech rozhlasového vysílání, se zákonitě museli ve výkladu pojmů střetnout.

V názorovém spektru rozprostřeném mezi obhájci rozhlasového byznysu a zastánci rozhlasové osvěty se nejvýrazněji lišily příspěvky prezidenta Radia Frekvence 1 Michela Fleischmanna a rozhlasového režiséra a pedagoga Fakulty sociálních věd UK Mgr. Jiřího Hraše. Zatímco Michel Fleischmann si stěžoval na „kulhavý duální systém“ nedávající šanci komerčnímu sektoru rozhlasového vysílání rozvinout své možnosti, Jiří Hraše se snažil prosadit svoje vidění rozhlasové služby, která není jen „udržováním posluchačů u rozhlasové skříňky“, ale pozitivním působením na posluchače „i ve chvílích, kdy od přijímače odejdou“.

Ostatní referáty se pak pohybovaly mezi těmito dvěma krajními body, přičemž z tohoto rámce vybočovalo jen vystoupení poslance Miloslava Kučery, který seminář v Poděbradech informoval o aktuálním stavu přípravy nové mediální legislativy. Dnes je záznam jeho vystoupení cenným dobovým dokumentem, jehož platnost překonal bouřlivý vývoj konce roku 2000, vypuknutí tzv. televizní krize a následná novela Zákona o ČT z ledna roku 2001. Navíc tzv. velký vysílací zákon, jehož osud byl ještě v loni v říjnu – podle poslance Kučery – „ve hvězdách“, získal dnes, po více než půl roce, zcela konkrétní podobu schválenou Sněmovnou i Senátem...

Z tohoto hlediska je poučné znovu si přečíst pasáž, v níž poslanec Kučera komentoval skutečnost, že návrhy nových zákonů pokračují v praxi jednokomorové volby tzv. mediálních rad, tedy i Rady Českého rozhlasu, která je staví do přímé podřízenosti a často i závislosti politických stran zastoupených v parlamentu. Doslova zde řekl:

„Já bych byl velmi rád, kdybyste to, co teď řeknu, brali jako faktické sdělení, ne jako vlastní názor, od kterého se jinak hluboce distancuji. Je to prostě tak, že Poslanecká sněmovna si nenechá to potěšení a tu možnost, aby volila jednotlivé rady, vzít ze svých pra-